

248. Szébeny határa

(Baranya megye) LT, Ró, A, Kö

Az M6-56 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalának Baranya megyei szakaszán két részletben, 2001. április 10.–május 11. és október 8–18. között végeztünk terepbejárást. A területet a nyomvonalon 100-100 méteres sávban jártuk be, illetve adott esetben a lelőhely teljes kiterjedését meghatároztuk. A kijelölt terület 77,9%-át sikerült bejárni, a többi rész erdő, mocsár, gyep miatt járhatatlan volt.

A település *Émentető* nevű határrészében három középkori telepnyomot (7–9. lh.), a *Sík-dűlőben* ismeretlen korú lelőhelyet (57. lh.), a *Mogyorós* nevű határrészében római kori villagazdaság épületeit (10. lh.) találtuk. A *Bozsér-malomnál*, mindkét oldalon mocsaras laposba hajló dombháton nagy kiterjedésű római kori telep szelét, valamint kelta és avar temetőt regisztráltunk.

A leletek a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményébe kerültek.

KÁRPÁTI GÁBOR

249. Szeged, Várkert

(Csongrád megye) Sza, Á, Kk, Kű

1999–2001 folyamán a szegedi vármaradvány felújításával párhuzamosan leletmentő feltárást végeztünk a 18. században épült úgynevezett „Mária Terézia kapu” Ny-i előterében és attól É-ra, ahová a létesítendő közművek nyomvonalát tervezték.

A kétévi munka során előkerült a 18. század közepén lebontott középkori Vártemplom főhajójának É-i és D-i alapfala, pontosabban azoknak egy-egy középső részlete.

2001. évi feltárásunkkal a templom Ny-i irányú folytatását szándékoztunk tisztázni. Erre a területre azért esett a választás, mert a barokk kori építkezések során a templom apszisa feltehetően teljesen elpusztult, a Ny-i végződés feltárásával azonban elméletileg kisserkeszthető a gótikus templom alaprajza. Ugyancsak fontos lenne a gótikus Ny-i portál feltárása, hiszen a vár bontása során előkerült faragványok tanúsága szerint itt egy rangos, valószínűleg budai kőfaragóműhely által készített Ny-i bejárással kell számolnunk.

A július 18-án megindult feltárás során elértük a 19., majd a 18. századi várudvar szintjét, az utóbbit mintegy 2 m mélységben. Itt egy, a vártemplom hossz tengelyére pontosan merőleges téglalap alakú épület alapfalai, illetve felmenő falainak alsó téglasorai jelentkeztek. A falak közül a Ny-i és a D-i a többitől eltérő téglá és kő vegyes felhasználásával készült.

A 18. századi felmérések szerint a lebontott templom Ny-i végződését akkor az osztrák katonai parancsnokság a „főőrség” (Hauptwacht) épületévé alakította át egy K–Ny-i irányú téglalap alakú épület hozzátoldásával. Ennek alapfalait értük most el. Ez alatt közvetlen jelentkezett az 1712-ben lebontott templom malteros bontási rétege. A vastag, helyenként 50–60 cm vastag

rétegből és a „főőrség” épületének egyik helyiségébe mélyedő gödörből gótikus mérműves ablak faragott töredékei és a kapubéllet faragott tagozatos kövei kerültek elő. Az E szelvényben, a D-i templom fala mellett pedig boltozati bordasorok in situ leszakadt részleteit tártuk fel, amelyek folytatódnak a szelvényfalon túl is, K-i irányban. Az előkerült faragványok közül még említésre méltó egy boltozati zárókő és egy pillérlábazat töredéke.

A templom D-i falának folytatását 12 m hosszúságban tártuk fel ebben az évben, így a korábbi feltárásokkal együtt a D-i fal mintegy 22 m-es szakaszát ismertük meg. A sírok száma 380-ra emelkedett. Kiemelkedő közülük egy vörösmész-kő-lappal borított kripta. Az alkos, vésett síremlék a hazai gyakorlatban meglehetősen ritka, az Alföld területéről egyetlen ilyen lelet (14–15. század). A sírok gazdag leletanyaga a 14. század közepe és a 16. század közepe közötti időszakból való.

A templom falai alatt Árpád-kori és szarmata kori objektumok jelentek meg. Az altalajt mintegy 3–3,5 m körüli mélységben értük el ezen a területen (E-F szelvény), a feltárás október 12-én fejeződött be.

HORVÁTH FERENC

250. Szeghalom, Cigányéri-dűlő

(Békés megye) R?

2001. június 16-án az alföldi újkőkori telkek légi régészeti kutatása során a Cigányéri-dűlőben az ismert tell-településen és a tőle É-ra lévő kurgánon (MRT 6. k. 11/71 lh.) kívül egy eddig ismeretlen lelőhely nyomára bukkantunk. A fényképezéskor legelőként használt területen negatív növényzeti elszíneződésként a tell déli oldalán egy korábban fel nem ismert kurgán nyomát (kb. 50–60 m átmérőjű, 5–10 m széles gyűrű) lehetett azonosítani.

A kutatást a Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Pályázat (0198/2000) támogatta, a repülővezető Talabos Gábor volt.

CZAJLIK ZOLTÁN

251. Szeghalom, Korda-tanya

(Békés megye) B

2001. május 7-én Kele Józseffel, a szeghalmi múzeum munkatársával helyszíni szemlét tartottunk a községtől délre, a vésztői úttól nyugatra mintegy 750 méterre fekvő, ma már nem álló Korda-tanya helyétől DDNy-ra kb. 400 méterre fekvő területen. A lelőhely egy egykori folyómedret D felől kísérő hátra támaszkodó két kisebb kiemelkedés, ahol a felszínen nagy mennyiségben találtunk kora bronzkori edénytöredékeket.

GYUCHA ATTILA

252. Szemely határa

(Baranya megye) Pa?, Ó, Ró

Az M6-56 gyorsforgalmi út tervezett nyomvonalának Baranya megyei szakaszán két részletben, 2001. április 10.–

május 11. és október 8–18. között végeztünk terepbejárást. A területet a nyomvonalon 100–100 méteres sávban jártuk be, illetve adott esetben a lelőhely teljes kiterjedését meghatároztuk. A kijelölt terület 77,9%-át sikerült bejárni, a többi rész erdő, mocsár, gyepp miatt járhatatlan volt.

A falu közigazgatási határában egy szórványos cserepekkel jelzett őskori telep, falusias jellegű római település nyomát (55. lh.); egy szórvány leletekkel jelzett őskori telepet (59. lh.); valamint egy kiemelkedő földnyelven nagy kiterjedésű (200×300 m) felső paleolit (?), őskori és római kori telepet (60. lh.) találtunk.

A leletek a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményébe kerültek.

KÁRPÁTI GÁBOR

253. Szendrő, Várhegy

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

2001. július 16. és augusztus 12. között folytattuk a felsővár 1997-ben megkezdett feltárását. Az ásatást a Magyar Nemzeti Múzeum valamint Szendrő Város Önkormányzata finanszírozta.

Rendeztük a 2000-es feltárások területét. Rábontásokkal befejeztük a K-i udvaron nyitott szelvényekbe eső gödrök feltárását. A télen történt sajnálatos bolygatás miatt tisztáznunk kellett a megbolygatott Új-bástya K-i szárnyfalának, valamint a D-i és DK-i bástyákat összekötő várfal irányát. A D-i bástya K-i fala és a D-i kötőgát kötésben vannak, de a kötőgát alsó részének kissé eltérő iránya eltérő építési fázist sejtet. A bástya erősen kiugrott a hegy platójából, ezért falai mögé erős feltöltést halmoztak. A különféle (részben habarcsos, bontásból származó) feltöltési rétegek a megbolygatott területen jól megfigyelhetők. A vár pusztulása után a bástya K-i falát D-i irányban egyre mélyebben kiszedték. A D-i sarkon (kissé kimozdult helyzetben) megmaradt az armírozás legalsó faragott köve. A D-i fal K-i vége teljesen elpusztult. A fal további vonala a bolygatás miatt ráhalmozott több méter vastag feltöltés miatt nem kutatható. A bolygatás során a D-i bástya Ny-i oldalán is előkerültek falcsonkok, amelyek közül az egyik az Új-bástya átépítésénél igazolhatóan korábbi. E falak értelmezése további feltárások hiányában egyelőre nem megnyugtató. A D-i bástya K-i oldalán vastag, a 17. század utolsó harmadára keltezhető szemétréteget tártunk fel. A leletek között pecsétnyomó, gyűrű, üveg pohár-töredékek és az asztali- és főzőedények említhetők.

Az ásatáson részt vettek Ferenczi László, Halász Ágoston, Hajnal Zsuzsa, Mérei Dóra egyetemi hallgatók.

TOMKA GÁBOR

254. Szentendre, Kossuth Lajos utca 16.

(Pest megye) B, LT, Ró, Ú

2001. június 18-án jelentették a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának, hogy tervezett épület földmunkái so-

rán római kori épület hypocaustum-oszlopai kerültek elő, amit a helyszíni szemlén megerősítettünk.

A boltíves pince K–Ny irányú, hosszanti fala D felől egy jól megépített, 60 cm széles római kori kőfalra támaszkodik, aminek metszete a lejáró K-i és Ny-i metszetfalában jól látszott. A fal egyértelműen római kori, mert D-i részén a metszetben hypocaustum szervesen csatlakozik hozzá. A faltól É-ra a 18–19. századi(?) pince építéskor megsemmisítették a római kori épület egy részét. Valószínű azonban, hogy a Kossuth Lajos u. 14. számú épület alatt folytatódik a római fürdő, mert Soproni Sándor 1949-ben és 1962-ben, úttest alatti csatornázáskor itt is észlelte a hypocaustum maradványait. A tervezett pincelejáró K-i metszetében római kori terrazzo-rétegek és egy hypocaustum-oszlop volt, a 60 cm széles falhoz csatlakozóan pedig egy sötét színű beásás metszete látszott, amelyből kelta cserepek kerültek elő. A beásás alját sajnos nem sikerült tisztáznunk, mert a pincelejáró alja a lelet előkerülésekor már le volt betonozva. A Ny-i metszetben több hypocaustum-oszlop mellett még egy boltíves fűtőcsatorna metszete is látszott, az oszlopok felett és alatt terrazzo-réteggel.

Az elbontott épület homlokfalának lebontása után tudtuk megkezdeni a feltárást. A felső, kemény réteg elbontása után egy kevert réteg következett sok állati csonttal és főleg néprajzi jellegű kerámiaanyaggal. A kevert réteg a terrazzo-padlóig tartott: a padlón fűtőtégla- és tegulatöredékeket, a fal felső részéről származó, díszes stukkópárkány-darabokat és lécdíszes, lábazatról származó stukkórétegeket találtunk. A padlón, a 60 cm-es, K–Ny irányú római faltól D-re, egy nagyobb törmelék kupac stukkókból és feketére kormozódott (eredetileg fehér), színével felfelé lévő faldarabokból állt. E mellett egy kis, fehér alapon zölddel díszített freskötöredékek kerültek elő. A faltól D-re lévő terrazzo-padló szervesen csatlakozik a falhoz.

A feltárási területen két újabb, szintén 60 cm-es, római kori fal került elő, ezek derékszögben csatlakoznak egymáshoz: az egyik ÉNy–DK irányú, a másik ÉK–DNy. Ez utóbbiba van beépítve a boltozatos fűtőcsatorna. Sajnos, a K–Ny irányú falhoz való csatlakozást a pincelejáró építése során megsemmisítették. A terrazzo-padló ép részei a falak mentén találhatóak: ahol nem volt meg a terrazzo, ott lejjebb megtaláltuk a hypocaustum kőoszlopait. Az ÉNy–DK irányú fal az épület külső fala, attól D-re megtaláltuk a sárga földet, amelyben egy fekete, őskori beásás volt – ebből késő bronzkori, urnamezős kultúrába sorolható kerámia került elő. Itt a fal külső oldalához egy kötőanyag nélküli, kövekből rakott, ismeretlen korú(?) fal csatlakozik – itt a különféle csatornák, vezetékek és a ma is működő közműakna miatt nem tudtunk tovább kutatni. Ez a fal folytatódik a Kossuth L. utca 18. számú ház alatt is, tehát a fürdő azon a telken is folytatódik! Ugyanennek a falnak az épületen belüli oldalán, a hypocaustum égett rétegéből valószínűleg 3. századi római bronzpénz került elő.